

70 LAT TEMU ZMARŁ PROF. IGNACY MOŚCICKI PREZYDENT II RZECZYPOSPOLITEJ

Ignacy Mościcki ur. 1 grudnia 1867 w Mierzanowie. Pochodził z rodziny szlacheckiej, pieczętującej się herbem Ślepowron, pochodzącej z mazowieckich Mościc. Był synem Faustyna Walentego (1835–1885) i Stefanii z Bojanowskich (ur. 1846). Dziadek Ignacego Mościckiego – Walenty – brał udział w powstaniu listopadowym. Natomiast jego ojciec oraz stryjowie – Jan i Kazimierz – byli uczestnikami powstania styczniowego.

Studiował chemię na wydziale technologii chemicznej politechniki w Rydze. Podczas studiów został członkiem a wkrótce potem gospodarzem Korporacji Akademickiej „Welecja”. W Rydze zawiązał wśród polskich studentów i żołnierzy miejscowego garnizonu konspiracyjne tzw. „kółko oświatowe”. Wraz z innymi korporantami z „Welecji” został członkiem Ligi Narodowej, a później także Związku Młodzieży Polskiej „Zet” (pod przywództwem Zygmunta Balickiego). Studia na ryskiej politechnice ukończył w 1891 roku.

19 października 1897 roku rozpoczął studia uzupełniające z zakresu fizyki i matematyki na Uniwersytecie we Fryburgu. W latach 1897–1901 był asystentem prof. Józefa Wierusz-Kowalskiego na tej uczelni, specjalizując się w elektrochemii. Później objął stanowisko kierownika technicznego w firmie Société de l'Acide Nitrique (przedsiębiorstwo zostało założone przez prof. Kowalskiego z kapitałem w większości znajdującym się w rękach polskich), które sfinansowało badania Mościckiego. Spółka otworzyła fabrykę kwasu azotowego, który produkowano autorską metodą Mościckiego za pomocą energii elektrycznej, wiążąc azot z powietrza.

W 1915 roku został dziekanem Wydziału Chemicznego Politechniki Lwowskiej. 30 października 1916 roku r. zarejestrowano spółkę z wyłącznie polskim kapitałem „Instytut Badań Naukowych i Technicznych – Metan”, którą kierował Mościcki wraz z dr. Kazimierzem Klingiem z Uniwersytetu Lwowskiego. Przedsiębiorstwo za sprawą sprzedaży technologii okazało się zyskowne, utworzono przy nim fundusz stypendialny dla młodych inżynierów. Wydawano poważny naukowy miesięcznik chemiczny „Metan”, następnie przemianowany na „Przemysł Chemiczny”. W Instytucie Mościcki opracował i opatentował (zyski zasilły budżet Instytutu) metodę wykorzystania emulsji ropnej, dotąd bezużytecznej i szkodliwej dla środowiska. W latach 1919–1920 profesor zarejestrował 6 patentów z zakresu destylacji i frakcjonowania ropy w procesie ciągłym, zaprojektowana przez niego instalacja destylacji ropy w Jedliczach okazała się tak wydajna, że zaczęto jej powszechnie używać w Stanach Zjednoczonych, w Polsce zabrakło na to funduszy. Opracował też metody uzyskiwania gazoliny z gazu ziemnego, opatentował sposób chlorowania metanu, rozwiązał problem wykorzystania zalegającego na hałdach w Borysławiu wosku ziemnego.

Po odzyskaniu niepodległości i objęciu przez Polskę części Górnego Śląska w lipcu 1922 roku został mianowany dyrektorem Państwowej Fabryki Związków Azotowych w Chorzowie (Azoty) opuszczonego przez niemiecki wykwalifikowany personel inżynierów i majstrów. Przedsiębiorstwo było pozbawione wszelkiej dokumentacji technicznej i splądrowane. Mimo

opinii wykluczających rozruch bez niemieckiej współpracy i aktów sabotażu, zakłady zostały w ciągu dwóch tygodni wstępnie uruchomione, a po kilku miesiącach wprowadzania udoskonaleń Mościckiego, produkcja azotniaku i karbidu została wielokrotnie powiększona (np. azotniaku z 70 do 170 tys. ton rocznie) i rozszerzona o amoniak, kwas azotowy, azotan amonu, saletrzak i nitrofos – co całkowicie uniezależniło Polskę w tym zakresie od importu. W 1923 roku mianował dyrektorem technicznym i szefem działu ekonomicznego Państwowej Fabryki Związków Azotowych w Chorzowie Eugeniusza Kwiatkowskiego, późniejszego wicepremiera, ministra skarbu, przemysłu i handlu II Rzeczypospolitej.

Ignacy Mościcki, profesor i rektor Politechniki Lwowskiej (1925)

W roku akademickim 1925/1926 został wybrany na stanowisko rektora Politechniki Lwowskiej. Przyjął ten wybór, ale nie podjął obowiązków z tego wynikających, gdyż jesienią

1925 roku objął Katedrę Elektrochemii Technicznej Politechniki Warszawskiej. Od stycznia 1926 roku jego asystentem był inż. Jakub Zaleski.

Był budowniczym w latach 1928–1930 Państwowych Zakładów Związków Azotowych w Tarnowie. Fabrykę z 53 budynkami wybudowano kosztem 100 mln. zł osiągając znacznie większą produkcję niż w Chorzowie. Dzielnicę, gdzie zbudowano tę fabrykę, na jego cześć nazwano Mościcami. Był autorem ponad 60 prac naukowych i ponad 40 patentów polskich i zagranicznych (po wyborze na prezydenta RP użytkowanie prawa do swych patentów nieodpłatnie przekazał państwu polskiemu). Był członkiem czynnym Akademii Nauk Technicznych w Warszawie i Towarzystwa Naukowego we Lwowie. Członek Polskiej Akademii Umiejętności i Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, członek honorowy Polskiego Towarzystwa Chemicznego. Doktor honoris causa 17 uczelni, m.in. Politechniki Lwowskiej, Politechniki Warszawskiej (dwukrotnie), Sorbony, Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Wileńskiego, uniwersytetów w Dorpacie i Fryburgu; profesor honorowy obu polskich politechnik.

Po przewrocie majowym Józef Piłsudski poszukiwał osoby, która zechciałaby objąć urząd prezydenta Polski. Sam marszałek nie chciał nim zostać. 31 maja 1926 roku Zgromadzenie Narodowe wybrało Piłsudskiego na prezydenta. Otrzymał on 292 głosy, a jego endecki kontrkandydat, Adolf Bniński – 193. Marszałek jednak wyboru nie przyjął.

Józef Piłsudski, Mościcki i Kazimierz Bartel, tuż po wyborze Mościckiego na prezydenta (4 czerwca 1926)

Zwolennik Piłsudskiego, premier Kazimierz Bartel zaproponował, aby siły sanacyjne wysunęły kandydaturę naukowca Mościckiego, którego znał ze wspólnej pracy na uczelni. Marszałek miał na to zareagować słowami: *Ignas? A to bardzo dobra myśl*. Kandydaturę

Mościckiego poparł także marszałek Sejmu, Maciej Rataj. Mościcki miał być kandydatem niezależnym i apolitycznym. Był jednak oddanym zwolennikiem Piłsudskiego, którego znał jeszcze z działalności w ruchu socjalistycznym. W pierwszym głosowaniu otrzymał on 215 głosów członków Zgromadzenia Narodowego, Bniński – 211, a socjalista, poseł Zygmunt Marek – 56. 1 czerwca, w drugim głosowaniu, Mościcki dostał 281 głosów, podczas gdy Bnińskiego poparło 200 członków Zgromadzenia Narodowego. Tym samym szerzej nieznanemu ogółowi naukowców został trzecim, po Gabrieli Narutowiczu i Stanisławie Wojciechowskim Prezydentem Rzeczypospolitej Polskiej. Został zaprzysiężony 4 czerwca 1926 roku. Zamieszkał wraz z rodziną na Zamku Królewskim w Warszawie.

Za życia Józefa Piłsudskiego Ignacy Mościcki jako prezydent pełnił funkcje przede wszystkim reprezentacyjne i honorowe. Pomimo zwiększenia uprawnień głowy państwa przez tzw. nowelę sierpniową, ośrodkiem decyzyjnym był marszałek. Sam prezydent skupił się przede wszystkim na patronowaniu rozwojowi gospodarczemu kraju.

W 1933 roku upływała kadencja Mościckiego na stanowisku prezydenta Polski. Posiedzenie Zgromadzenia Narodowego, które miało wybrać kolejnego prezydenta, wypadło 1 czerwca tego roku. Marszałek początkowo nie wyrażał swej opinii na temat tego, kto powinien zostać prezydentem. Ostatecznie jednak Piłsudski poparł Mościckiego, który został ponownie wybrany na stanowisko prezydenta RP 8 maja 1933 roku. Posiedzenie Zgromadzenia Narodowego zbojkotowały Stronnictwo Narodowe, Polskie Stronnictwo Chrześcijańskie, Narodowa Partia Robotnicza, Stronnictwo Ludowe i słowiańskie mniejszości narodowe. Mościcki otrzymał 332 głosy (na 343 parlamentarzystów biorących udział w posiedzeniu Zgromadzenia).

Prezydent Mościcki (1934)

Ponowny wybór umocnił pozycję Mościckiego w obozie sanacyjnym. Od tego czasu zaangażował się mocniej w bieżącą politykę – wpłynął m.in. na powołanie Janusza Jędrzejewicza na stanowisko szefa gabinetu w maju 1933 roku, dymisję rządu Leona Kozłowskiego, a w skład Rady Ministrów zaczęli wchodzić ludzie kojarzeni z Mościckim – Emil Kaliński, Juliusz Poniatowski i Marian Zyndram-Kościałkowski.

Po rozpoczęciu wojny (która zastała prezydenta w Spale) 1 września 1939 roku Ignacy Mościcki wydał odezwę, w której stwierdzał:

Obywatele Rzeczypospolitej! Nocy dzisiejszej odwieczny wróg nasz rozpoczął działania zaczepne wobec Państwa Polskiego, co stwierdzam wobec Boga i Historii. W tej chwili dziejowej zwracam się do wszystkich obywateli państwa w głębokim przeświadczeniu, że cały naród w obronie swojej wolności, niepodległości i honoru skupi się dookoła Wodza Naczelnego i sił zbrojnych oraz da godną odpowiedź napastnikowi, jak to się już nieraz działo w historii stosunków polsko-niemieckich. Cały naród polski, błogosławiony przez Boga, w walce o swoją świętą i słuszną sprawę, zjednoczony z armią, pójdzie ramię przy ramieniu do boju i pełnego zwycięstwa.

Ze względu na zagrożenie bombardowaniem Zamku Królewskiego prezydent został przewieziony ze Spały do podwarszawskiej miejscowości Błota. Zgodnie z art. 13 konstytucji kwietniowej Mościcki wyznaczył swego następcę na stanowisku prezydenta RP – został nim Rydz-Śmigły. Ze względu na szybkie postępy wojsk niemieckich głowa państwa została zmuszona 8 września do wyjazdu do Ołyki na Wołyniu (tam zamieszkał w pałacu Radziwiłłów herbu Trąby). Następnie 14 września prezydent przeniósł swą siedzibę do dworu rodziny Krzysztofowiczów w Załuczu nad Czeremoszem (ówczesne województwo stanisławowskie). Gdy 17 września do prezydenta i rządu dotarła informacja o wkroczeniu do Polski wojsk radzieckich, podczas narady z udziałem Mościckiego, Rydza-Śmigłego, ministra spraw zagranicznych Józefa Becka i premiera Składkowskiego w miejscowości Kutu zdecydowano o konieczności przekroczenia granicy z Rumunią. Prezydent Mościcki przekroczył granicę na Czeremoszu 17 września 1939 o godzinie 21:45.

W Krajowej Mościcki został internowany (podobnie jak polski rząd). Około południa 18 września minister Beck otrzymał decyzję rządu rumuńskiego o przewiezieniu prezydenta do miejscowości Bicz, a członków rządu do Slănic. W miejscu internowania prezydent zamieszkał w leśniczówce, skąd prowadził ożywioną korespondencję z Rydzem-Śmigłym i Beckiem. Ze względu na fakt internowania nie mógł w efektywny sposób sprawować swojego urzędu. Na podstawie art. 24 konstytucji Mościcki wysłał do Paryża (gdzie tworzył się nowy ośrodek władzy emigracyjnej) zalakowaną kopertę z nazwiskiem swego następcy. Mościcki nominował na swego następcę Władysława Raczkiewicza (m.in. byłego wojewodę pomorskiego). 30 września 1939 roku w Bicz Ignacy Mościcki złożył swój urząd.

Mościcki po złożeniu urzędu planował wyjazd do Szwajcarii – posiadał obywatelstwo tego kraju, był także honorowym obywatelem gminy fryburskiej. Do Szwajcarii trafił przez Mediolan (gdzie spotkał się z Wieniawą-Długoszowskim). Początkowo mieszkał we Fryburgu, gdzie umożliwiono mu kontynuowanie pracy naukowej. W tym okresie m.in. spisywał swe wspomnienia (udało mu się doprowadzić je do roku 1932), opublikowane przez wydawane w Nowym Jorku czasopismo „Niepodległość” w latach 1979–1981. Mościcki przekazywał pieniądze na rzecz żołnierzy Armii Polskiej we Francji, warszawian przebywających w obozach jenieckich, obozach koncentracyjnych i obozach pracy przymusowej. Przez pięć miesięcy prowadził zajęcia na uniwersytecie we Fryburgu. Później

zmuszony był podjąć pracę zarobkową. W 1940 przeprowadził się do Genewy, gdzie pracował w laboratorium chemicznym Hydro-Nitro. Stan jego zdrowia gwałtownie pogorszył się po 1943 roku.

Zmarł 2 października 1946 roku w Versoix niedaleko Genewy. Zgodnie ze swoim życzeniem został pochowany na tamtejszym cmentarzu, a na grobie ustawiono prosty, drewniany krzyż z inicjałami „I.M.”.

Grób Mościckiego w podziemiach bazyliki archikatedralnej Św. Jana Chrzciciela w Warszawie

W 1993 szczątki Ignacego Mościckiego przewieziono (z inicjatywy prezydenta Lecha Wałęsy i prymasa Józefa Glempa) do Polski i złożono w krypcie prezydenckiej bazyliki archikatedralnej św. Jana w Warszawie.

Symboliczny grób Mościckiego znajduje się w alei zasłużonych na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie (tam też pochowana jest Maria Mościcka).

Archiwum Ignacego Mościckiego stworzone przez jego żonę Marię Mościcką oraz zbiór pamiątek z nim związanych znajduje się w archiwum klasztoru na Jasnej Górze.

OPRACOWANIE WŁASNE: RYSZARD JAŚKOWSKI
WYKORZYSTANO: WIKIPEDIA